

Κόσοβο: Αλβανικός εθνικισμός και μουσουλμανική κληρονομιά

Το μειονοτικό πρόβλημα του Κόσοβο, όπως εξάλλου όλα τα μειονοτικά προβλήματα που υπάρχουν στα Βαλκάνια, έχει τις ρίζες του στην περίοδο αποσύνθεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι τότε, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, που τίθεται οριστικά το ζήτημα της αποχώρησης του Μεγάλου Ασθενούς του Βοσπόρου από την Ευρώπη και της διανομής των Βιλαετιών μεταξύ των νέων κληρονόμων, των εθνικών κρατών της περιοχής.

Η απόφαση όμως των μεγάλων δυνάμεων, στην τελευταία αυτή φάση του Ανατολικού Ζητήματος, να επιτρέψουν στους μικρούς τους προστατευόμενους να προχωρήσουν στον κατακερματισμό του τελευταίου υπερεθνικού κρατικού σχηματισμού που ιστορικά γνώρισε η περιοχή, άφηne αναπάντητο το μεγάλο ερώτημα: Ποιος και με τι κριτήρια θα χάραζε τα σύνορα.

Για μια ακόμη φορά στην ιστορία πρυτάνευσε το δίκαιο του ισχυρού, τα συμφέροντα της αποικιοκρατίας, η βία των όπλων. Ένας ενιαίος ιστορικός χώρος, όπου για εκατοντάδες χρόνια άνθρωποι, ιδέες, κεφάλαια και εμπορεύματα κυκλοφορούσαν ελεύθερα στο εσωτερικό του, μοιράστηκε στα τραπέζια – και τους διαδρόμους – της διεθνούς διπλωματίας, εν πολλοίς ερήμην των λαών του.

Είναι αλήθεια πως η ιστορική κληρονομιά, η υπερχιλιόχρονη επικοινωνία, μέρδεψε εθνότητες, γλώσσες, πολιτισμούς και θρησκείες και δυσκόλεψε την οριοθέτηση μετά την ήττα του Τούρκου. Τα μεγαλύτερα όμως εμπόδια, την εποχή των βαλκανικών πολέμων και του πρώτου παγκόσμιου, ήταν κυρίως η επικράτηση της ιμπεριαλιστικής λογικής των «σφαιρών επιρροής» και το πέρασμα από τον εθνικισμό στο σωθινισμό. Το δικαίωμα της επιλογής, της αυτοδιάθεσης των λαών και του σεβασμού των μειονοτήτων, αναγνωρίστηκε από την Κ.Τ.Ε. και τα μέλη της μονάχα φραστικά. Η κρατική αυθαιρεσία και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν στην πράξη ο δρόμος που ακολούθησαν όλες ανεξαιρέτως οι βαλκανικές κυβερνήσεις.

Η γνώση αυτού του γεγονότος βοηθάει σε μια κατεύθυνση ουσιαστικής προσέγγι-

σης των σύγχρονων μειονοτικών προβλημάτων της περιοχής. Αποτελεί όμως την μια πλευρά του ζητήματος. Η άλλη όψη έχει να κάνει με τα σημάδια που άφησε το Ισλάμ στη χριστιανική Ευρώπη.

Οι στρατιώτες του Αλλάχ στρατοπέδευαν και κυριάρχησαν στα Βαλκάνια για πεντακόσια χρόνια αλλά δεν μπόρεσαν να αφομοιώσουν τον δυτικό πολιτισμό. Έμειναν, μέχρι που εγκατέλειψαν το χώρο, πάντα ξένοι με το πνεύμα και τις παραδόσεις της γηραιάς ηπείρου. Ο πόλεμος ανάμεσα στο Ευαγγέλιο και το Κοράνι δεν ήταν θρησκευτικός· ήταν η σύγκρουση δυο διαφορετικών κόσμων, δύο ριζικά αντίθετων πολιτισμών.

Ο εξισλαμισμός κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας δεν είχε να κάνει με θρησκευτικές επιλογές και θεολογικές έριδες. Ήταν μια πράξη άρνησης καθολική που ξεκινούσε από τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής και έφτανε μέχρι τις υπαρξιακές αγώνιες του ατόμου· που καθόριζε τη στάση απέναντι στη ζωή και το θάνατο, τον έρωτα και την οικογένεια, την εργασία και τη διασκέδαση, τον φίλο και τον εχθρό, το έθνος και τον αλλόφυλο.

Γιαυτό ο εξισλαμισμός έγινε συνώνυμο με το παιδομάζωμα. Στο νου του ορθόδοξου Βαλκάνιου μόνο η χωρίς όρια άσκηση βίας, η αρπαγή του θρέφους από την αγκαλιά της μάνας του, μπορούσε να ερμηνεύσει την ολοκληρωτική άρνηση της ταυτότητας που προϋπόθετε η προσευχή του αλλαζόπιστου στον Μωάμεθ.

Η μεγαλύτερη συμπαγής ιθαγενής εθνική ομάδα στα Βαλκάνια που ασπάστηκε τον μουσουλμανισμό ήταν οι Αλβανοί. Πολεμικός λαός, κοινωνικά οργανωμένος σε φάρες, απομονωμένος στα βουνά και τις κλεισούρες του, με φτωχές πολιτισμικές αντιστάσεις και χαλαρή θρησκευτική πίστη, προσχώρησε μαζικά στο Ισλάμ και έγινε ο χωροφύλακας της Υψηλής Πύλης στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Για τις υπηρεσίες του ανταμείφθηκε πλουσιοπάροχα. Χρήμα και γη, αρπαγμένα από το Σλάβο, τον Έλληνα, το Βλάχο χριστιανό του προσφέρθηκε. Σε βάρος τους επεκτάθηκε, χωράφια τους απέκτησε, από τους φόρους τους πληρώθηκε. Κι ήταν ο τελευταίος που απέκτησε εθνική συνείδηση, όταν ο Σουλτάνος έχανε τους καζάδες του και τα τουρκο-αλβανικά του στρατεύματα τις τελευταίες μάχες που έδιναν στην Ήπειρο, τη Μακεδονία και τη Θράκη.

Το Κόσοβο ήταν ακριβώς η περιοχή αυτή στα Βαλκάνια που συναντήθηκαν στη μεταοθωμανική εποχή εκείνα από τα προαναφερόμενα στοιχεία τα οποία μπορούσαν να συνθέσουν ένα άλυτο πρόβλημα.

Μια βαλκανική επαρχία, όπου η πλειοψηφία των κατοίκων της είναι μουσουλμάνοι Αλβανοί και η μειοψηφία της χριστιανοί Σέρβοι δόθηκε «ελέω μεγάλων δυνάμεων» στο βασίλειο της Σερβίας και όχι στο γειτονικό νεοσύστατο αλβανικό κράτος. Σαν εθνική μειονότητα – μέσα στα πλαίσια των πολιτικών συνόρων της Σερβίας – οι Αλβανοί γνωρίζουν στη συνέχεια την μοίρα των ανά τα Βαλκάνια μειονοτήτων. Οι διώξεις και ο κατατρεγμός από το κράτος τους συνοδεύει καθημερινά. Σαν μουσουλμάνοι επιπλέον δεν μάχονται μόνο για την αλβανική μητρική γλώσσα και τις εθνικές παραδόσεις. Δίνουν ένα συνολικό αγώνα για την ζωή, έτσι όπως την έμαθαν παιδιά μέσα από τις σελίδες του «ιερού βιβλίου», έτσι όπως τους την δίδαν οι γονείς τους.

Το «δράμα» της Σερβίας και στη συνέχεια της Γιουγκοσλαβίας ήταν πως έπρεπε να αγωνιστεί για να ενσωματώσει μία εθνική μειονότητα μουσουλμάνων. Και βέβαια δεν το κατόρθωσε. Όπως δεν το κατόρθωσε η Βουλγαρία με τους τουρκόφωνους μουσουλμάνους και η Ελλάδα με τους μουσουλμάνους της Θράκης. Οι χριστιανικές μειο-

νότητες των Βλάχων, των Σλαβομακεδόνων και των Αρβανιτών μπορούσαν να ενσωματωθούν από ένα αλλόγλωσσο, ορθόδοξο στην πίστη και δυτικό στον πολιτισμό εθνικό κράτος, όπως έδειξε η ιστορία. Η αντοχή των μουσουλμάνων όμως υπογράμμισε εμφαντικά τη διαφορετικότητά τους.

Αναπτύσσεται λοιπόν στο Κόσοβο προπολεμικά μια αλυτρωτική συνείδηση που στοχεύει στην προσάρτηση της επαρχίας στην Αλβανία. Στρατηγικός στόχος που πραγματοποιείται τυπικά κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και υπό φασιστική κατοχή. Η ήττα του Άξονα, η Γιάλτα και η «τιμωρία» της Αλβανίας,

Σύγχρονος χάρτης του Κόσοβου.

ξανάδωσαν το Κόσοβο στη Γιουγκοσλαβία, δώρο στο καθεστώς που εγκαθίδρυσε ο σύμμαχος Τίτο και οι σύντροφοί του. Από την άλλη όχθη οι σταλινικοί κομμουνιστές του Εμβέρ Χότζα θα ξαναθέσουν σύντομα το αίτημα της ένωσης. Θα αναγκαστούν όμως για να εδραιώσουν την ιδεολογική κυριαρχία τους στο εσωτερικό της χώρας τους να θέσουν εκτός νόμου το Ισλάμ, να κηρύξουν συνταγματικά την αθεΐα, να κτίσουν την είσοδο τζαμιών, να κυνηγήσουν το ιερατείο. Ο δυτικής κουλτούρας μαρξισμός-λενινισμός τους δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τον ισλαμικό φανατισμό με την πειθώ. Οι κοινωνικές τους μεταρρυθμίσεις βρίσκονται συνεχώς σε αντίθεση με όσα υπαγορεύει το Κοράνι. Η υλιστική ιδεολογία, η αθεΐα του Χότζα και των επιγόνων του, εμφανίζει ένα χαρακτήρα πολεμικού κομμουνισμού γιατί έχει να αντιμετωπίσει ένα φανατικό αντίπαλο σε κάθε βήμα.

Δημιουργείται λοιπόν η εξής περιπλοκή. Το καθεστώς του Βελιγραδίου να φοβάται και να διώκει στο Κόσοβο τον αλβανικό εθνικισμό, τα δε Τίρανα να υποδαυλίζουν τον τελευταίο αλλά να φοβούνται σε μια μελλοντική ενσωμάτωση το ενάμισυ εκατομμύριο των πιστών μουσουλμάνων που θα αρνηθεί τις αρχές και τις αξίες του Κ.Ε.Α. και θα αντισταθεί σε κάθε απόπειρα αναβάπτισης.

Η κυβέρνηση του Ραμίζ Αλία σε κάθε ευκαιρία προειδοποιεί το Βελιγράδι πως θα υπερασπισθεί τους αδελφούς Αλβανούς που ζουν στη Γιουγκοσλαβία. Αν και επίσημα το αρνείται, φαίνεται πως οι μυστικές της υπηρεσίες έχουν συνδεθεί και συνδράμουν τις μαρξιστικές-λενινιστικές ομάδες που δρουν παράνομα στο Κόσοβο.

Η στρατιωτική αδυναμία των Τιράνων και η διεθνής απομόνωση την οποία έχουν μόνα τους αυτάρεσκα επιλέξει, τους επιβάλλουν μια προσεκτική συμπεριφορά απέναντι στον αντίπαλο γείτονά τους. Η επιθετικότητα των Αλβανών δεν μπορεί παρά να περιορίζεται σε ένα πόλεμο κατηγοριών. Περιμένοντας μελλοντικές εντάσεις και ανακατατάξεις στα Βαλκάνια και μια γενικότερη κρίση στη Γιουγκοσλαβία – κάτι που υποδόσκει – πιέζει προς το παρόν για περισσότερη αυτονομία στο Κόσοβο μέσα στα πλαίσια της σημερινής ομοσπονδίας.

Οι δεκάδες παράνομες οργανώσεις που κάθε τόσο διαλύονται, οι χιλιάδες καταδίκες των δικαστηρίων και οι γεμάτες φυλακές, δηλώνουν εμφαντικά το μέγεθος του προβλήματος Κόσοβο.

Η απάντηση στο πρόβλημα δεν μπορεί να δοθεί με την ένοπλη θία και τον στρατιωτικό νόμο. Δεν μπορεί να δοθεί όμως ούτε με τη δυτική κουλτούρα. Οι μουσουλμάνοι των Βαλκανίων, κατάλοιπο μιας μεσαιωνικής ισλαμικής πλημμυρίδας στην χερσόνησο, αποτελούν σήμερα ένα κοινωνικό και πολιτιστικό ξένο σώμα στο χώρο. Εκεί όπου η πίστη τους στο Μωάμεθ συναντάει την εθνική συνείδηση της καταπιεσμένης μειονότητας, όπως στην περίπτωση του Κόσοβο, αναπτύσσεται ένα μαχητικό αλτρρατικό πνεύμα.

Οι ιθύνοντες του Βελιγραδίου καλούνται να απαντήσουν σε ένα πρόβλημα δίχως λύση. Η πολιτική ενότητα και η ακεραιότητα του κράτους της Γιουγκοσλαβίας αμφισβητείται στο Κόσοβο. Τα στρατιωτικά και διοικητικά μέτρα επιβραδύνουν την επερχόμενη κρίση. Τα αιματηρά γεγονότα του '81 και η ένταση που επικρατεί από τότε στην περιοχή αποτελούν εκδηλώσεις αυτής της κρίσης και όχι την ίδια καθεαυτή.